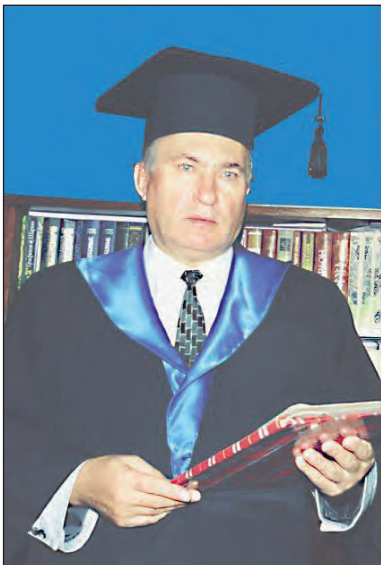

ВАРВАРА РЕПНІНА і ТАРАС ШЕВЧЕНКО

До 175-річчя перебування Т.Г. Шевченка на Роменщині
та дружби з княжною і письменницею В.М. Рєпніною

Великий Кобзар неодноразово згадував у своїх творах та картинах Роменський край і незабутнє спілкування з княжною В. Рєпніною, присвятив їй свою поему «Тризна» та інші поетичні рядки. Їм не судилося побратися. Але все життя вони листувалися і залишалися друзями ... Сьогодні мова йтиме про взаємини Тараса Шевченка і Варвари Рєпніної.

Валентин Бугрим
доктор філософії,
співфундатор і член правління
Всеукраїнського фонду
Т. Шевченка,
м. Київ

Вперше *Т.Г. Шевченко* побував на Роменщині 1843 року, коли після чотирнадцятилітньої розлуки приїхав в Україну. Тоді влітку він відвідав і яготинську садибу князя *Миколи Григоровича Рєпніна-Волконського* (1778–1845), який із глибокою повагою ставився до Тараса Шевченка.

В історико-біографічній праці *О.О. Васильчикова* «Семейство Розумовских» (Санкт-Петербург: Типографія М.М. Стасюлевича, 1880–1894 рр.) наводиться такий факт: імператриця *Єлизавета Петрівна* 1742 року подарувала *Олексію Розумовському* (1709–1771) разом з іншими маєтностями в Лубенському полку село Андріївку¹, яке в ті часи входило до складу Лохвицької сотні. Коли *Варвара Олексіївна Розумовська* вийшла заміж за молодого князя *М.Г. Рєпніна*, то батько нареченої подарував молодятим із-поміж інших маєтностей і село Андріївку. В сорокових роках XIX ст. в Андріївці князю Рєпніну належали вісім тисяч десятин землі та 652 кріпаки чоловічої статі. На той час тут працювали гуральня, кінний і селітряний заводи.

Т.Г. Шевченко. Урочище Стінка. Папір. Олівець (17x24,2 см). Травень-жовтень 1845 р. Ймовірне написання під час перебування Великого Кобзаря на Полтавщині і Київщині

¹Нині с. Андріївка знаходиться у Роменському районі на Сумщині. Мені довелося відвідати село, мати розмову з його старостою *Ярошенком О.М.* і дізнатися, що зараз у ньому мешкає 484 особи. З цього року Андріївка увійшла до сусідньої Андріяшівської об'єднаної територіальної громади. У селі зберігся дуб (висотою 11 м), якому вже понад 500 років і який називають *Шевченковим*, але десь 2007 року він засох, адже був старий. Ми домовилися весною 2019 року спробувати реставрувати дуб як пам'ятку і посадити жолуді, які передали мені від Шевченкового дуба в с. Прохорівці Канівського району. Також є відомості, що тут Великий Кобзар намалював картину «Урочище Стінка», яка зберігається в Національному музеї Т.Г. Шевченка. 1967 року в с. Андріївці встановлено пам'ятник Тарасу Шевченку.

Т.Г. Шевченко. Варвара Миколаївна Репніна – письменниця, фрейліна. Близько 1830 р.

Очевидно, приїзд **Василя Миколайовича Репніна** (1805–1836), сина М.Г. Репніна, а з ним і Тараса Шевченка, був викликаний перебудовами в Андріївській винокурні. Знайомий Репніних, поміщик із містечка Журавки на Полтавщині **Родіон Іванович Лукомський** («наш друг Лукомський» – так називав його старий князь Репнін) приїздив до Андріївки за десять днів до того, щоб подивитись, як діють апарати Шварца (прогресивна система обладнання винокурень винахідника **Давида Шварца**. – В.Б.), що встановлювались на винокурному заводі. «Мені було б надзвичайно цікаво дочекатись початку дії апаратів», – писав він М.Г. Репніну, висловлюючи надію на те, що князь дозволить йому ще раз приїхати до Андріївки, щоб подивитись апарат у роботі.

Час приїзду Тараса Шевченка до Андріївки встановив відомий шевченкознавець із Санкт-Петербурга **Петро Жур** (1914–2002). У своїй книзі «Літо перше» (К., 1979) він використав лист Василя Репніна, з яким виїхав із Яготина Тарас Шевченко. 22 листопада 1843 року Василь Репнін писав батькові про різні господарські справи, а закінчив листа такими словами: «До побачення, дорогий батьку, я тебе дуже ніжно цілую, так само, як і маму, Варвару. Шевченко передає їй привіт».

У цьому листі для нас важливе те, що він засвідчує факт перебування в посольській Андріївці Тараса Шевченка ще 22 листопада. А наступний лист дає можливість встановити дату повернення поета до Яготина. У середу, 24 листопада, Василь Миколайович повідомив свою рідню з тієї ж таки Андріївки: «Деякі невеликі справи затримують мене тут ще до завтра. У п'ятницю я буду ночувати у Барановського і в суботу опівдні буду в Пирятині, постараюсь, дорогий батьку, послати мені коней у Смотрики, якщо не для двох екіпажів, то хоча б для одного, щоб я міг

Невідомий художник (перша половина XIX ст.). Родинний портрет Репніних-Волконських. (Варвара сидить зліва)

бути того ж вечора у Яготині». Зберігся прижиттєвий лист **М.К. Чалого** до Т.Г. Шевченка:

«Милостивий государь Тарас Григорович!

Не нахожу слов для того, чтобы выразить Вам мою искреннюю благодарность за Ваше доброе ко мне расположение, которого я своим поведением вовсе не заслужил. Я получил от Вас два подарка с Вашей надписью – книгу и картину – и до сих пор не поблагодарил Вас за память обо мне. Несмотря на такое мое окаянство, за которое следовало бы со мной раззнакомиться на веки вечные, Вы сделали еще один шаг к сближению со мною, удостоив меня своего доверия.

Видно по всему, что Вы считаете меня истым малоросом, не вменив мне в преступление нашу родную заднепровскую лень – наш первородный грех, от которого так трудно избавиться нашему брату, не переезжая Днепра. Но пусть останется за нами хоть эта одна, правда, не блестящая, но резкая черта нашего родного типа, если так легко и так нещадно изглаживаются лучшие, глубоко характерные черты нашей народной психеи.

...Наши земляки эпохи возрождения (или, лучше сказать, перерождения), побывшие в петербургской школе, оставившие ветхого человека и облекшиеся в нового – для нас, провинциалов, не образец для подражания, хотя они и деятельнее нас и предприимчивее: пусть они себе суетятся и бегают навьпередки, никому же гонящу, за чинами и крестами, находя в том величайшее удовольствие; а мы в ожидании лучшей деятельности все-таки не побежим за ними и будем «собі лежать під грушею догори черева — і рука тобі лежить, і нога тобі лежить — і увесь лежиши!».

Откровенно Вам скажу, мне опротивели страшно наши чиновные хохлы и наши космо[по]литы, а таких господ размножилось немало.

Получив Ваше письмо, я сообщил о Вашем благородном намерении – помочь Киевским воскресным школам — некоторым студентам, принимающим близко к сердцу дело грамотности нашего бедного люда. Разумеется, они были от Вас в восторге. По желанию их, 10 экземпляров я передам в библиотеку воскресной школы, а 40 продам почитателям Вашего таланта, которых, благодарение Богу, у нас в Киеве немало, особенно между молодежью. Таким способом я надеюсь больше выручить денег, потому что наши книгопродавцы и из этого благотворительного дела хотят извлечь барыши, принимая книги с значительной уступкою. Да что-таки долго нет их? Не переслали ли Вы их по транспорту? Но и в таком случае пора бы им быть в Киеве.

Средства наших воскресных школ увеличиваются с каждым днем: из думы велено отпустить 150 р[ублей] в год; открыта подписка — по городу ходят листы: всякий несет свою лепту. Студенты не жалеют своих трудов и работают в течение трех часов с удивительным терпением и постоянством. Число учеников увеличивается с каждым месяцем: между ними сидят и бородачи лет за сорок. Некоторые знают наизусть стихи из Вашего «Кобзаря». Кроме двух мужских школ — на Подоле и на Новом строении — во 2-ю гимназию собираются по воскресениям девочки: их взяли учиться классные дамы соседнего пансиона т[адаме] Нельговской; но эта мадам, кажется, хочет только порисоваться перед публикою своими прогрессивными тенденциями — а дела не делает. Но есть надежда, что за это дело скоро возьмутся женщины более гуманные: тогда можно ожидать истинной пользы.

Соха Вам кланяется низенько, извиняясь перед Вами в своем долгом молчании. Что-то все хандрит. Удивляется, что работа его не спорится: он хотел бы, чтобы и в 50 лет имел столько же огня и силы, сколько имел он в 25. Наш Иван Максимович неисправим. Он все тот же, что и был по время оно, когда Вы вместе боролись с людьми и с жизнью: добрый товарищ, щира душа, гонитель неправды и подлостей, трибун народный.

Жінка моя дякує Вам за пам'ять об нас. Бувайте здорові!
Преданный Вам земляк. 8 сентября 1860 года»

Як можна зрозуміти з листа княжни Варвари до свого духовного наставника **Шарля Ейнара**, старий князь, звичайно ж, вислав у Смотрики, на найближчу поштову станцію, коней, яких прохав у нього син, і Василь Миколайович разом із Тарасом Григоровичем, полишивши 135-верстовий шлях із Андріївки, прибули до Яготина ще в суботу ввечері, тобто **27 листопада**. Пригадаємо, що княжна писала Ш. Ейнарові про повернення поета до Яготина з Андріївки через десять днів. Отже, поїхав він на Роменщину **17 листопада 1843 року**.

Князь Микола Репнін, дізнавшись про новоприбулого в Україну живописця, запросив його до себе, щоб зняти копію зі свого портрета роботи швейцарського художника **Йозефа Горнунга** (1792–1870), майстра історичного живопису, графіка і портретиста. В Яготині Шевченко зробив копію портрета князя М.Г. Репніна, написаного Горнунгом у 1841 р. під час перебування Репніна в Швейцарії). До Репніних Шевченко завітав разом зі своїм приятелем **Олексієм Капністом** — сином відомого письменника. Перші відвідини маєтку були нетривалими. Другого разу Тарас Григорович прожив там від жовтня до грудня 1843-го, а третього — від кінця грудня до 10 січня 1844-го.

Репніні відомостей про Шевченка-поета на час знайомства з ним не мали. Коли 1840 року з'явився «Кобзар», а наступного — поема «Гайдамаки», вони були в Італії, куди поголос про це ще не дійшов. Те, що розповів О. Капніст про Тараса Григоровича, викликало у них великий інтерес. Гармонійно поєднуючи у собі родовий аристократизм із духовним, інтелектуальним станом, усі члени родини пройнялись глибокою повагою до симпатичного юнака. Цьому сприяли його скромність й водночас відкритість людям і, звісно, велика творча обдарованість. Статний молодий чоловік із невеликими, але виразними сірими очима, одягнутий у модний тоді довгий сірий приталений сюртук із оксамитовим воротом і високо зав'язаною краваткою — саме таким появився поет в Яготинському маєтку Репніних. Родина прийняла його, бувшого кріпосного, як рівню. Але найбільше зблизився поет із дочкою князя — **Варварою Репніною** (1808—1891), на яку він справив глибоке враження. Присутність Шевченка у маєтку надихала незаміжню княжну. Вона дійсно покохала Тараса. Їй було 35, а йому — 29 років.

Незважаючи на величезну прірву, що розділяла їх — княжну і колишнього кріпака — Варвара Миколаївна добре розуміла поета, сприймала всім своїм серцем його радощі та болі. Як життєвий девіз можна розцінювати її фразу: «Я проста и люблю простых». Шевченко былъ у насъ всеми любимъ» (курсив мій — **В.Б.**). Така самохарактеристика княжни з'явилася з-під її пера, коли життя вже майже добігало кінця — в 1887 р. Підтвердженням правдивості цих слів є і запис, зроблений Т.Г. Шевченком 1857 року: «О если бы побольше подобных женщин-матерей, лакейско-барское сословие у нас бы скоро перевелось». Жінкою-матір'ю Кобзар назвав її, свого «незабвенного друга», в суто духовному значенні цього поняття — Варварі Репніній не судилося знайти собі пару.

Княжна Варвара була красивою і освіченою жінкою, деякий час жила і вчилася за кордоном, у неї були чудові викладачі мов, історії, географії, музики, арифметики, малювання, танців. Вона була душею Яготинського маєтку, оскільки стара княгиня Репніна, в якій були проблеми з очима, рідко появлялася перед гостями, так само, як і князь, який майже весь час проводив у своєму кабінеті за читанням книг. За свідченням сучасників, княжна Варвара була тендітною, з великим виразними очима, здавалося, що її життєва енергія була невичерпною. Вона легко усім захоплювалася, була дотепна, добра до людей, допомагала всім, хто до неї звертався. Художники і поети полюбляли бувати у її товаристві. Їй довіряли свої мислі, читали твори, ділилися з нею своїми переживаннями. І все ж таки вона почувала себе самотньою. У її стосунки з ад'ютантом батька Левом Баратинським, братом відомого російського поета, втрутилася мати, не давши їм розвиватися. Але душа її прагнула кохання...

А знайомство Варвари М. і Тараса Г. відбулося десь так... Уперше Тарас Шевченко з'явився в Яготині у липні 1843 року. Від 1838-го він був уже вільною людиною. Свобода окришила його, сприяла розквіту і художнього, і поетичного таланту. На той час Варвара М. чула вже багато цікавого про поета, знала незвичайну історію його долі й молодості. У листі до свого духовника і вчителя Шарля Ейнара, з яким вона познайомилася в Швейцарії і листувалася, Варвара Репніна писала: **Капніст (Капніст Олексій Васильович)** (1796–1869), поміщик, син російсько-

го письменника **В.В. Капніста** (1757–1823), приятель Репніних, притягнувся до слідства у справі декабристів. Т.Шевченко познайомився з ним у 1843 р., бував у його маєтку в с. Яблуневому на Полтавщині. – **В.Б.**), який поселився у нас на частину літа заради свого хворого сина, попросив дозволу провести свого знайомого, художника, в гостюву, щоб показати йому картини; дозвіл, звичайно, було дано, і тієї хвилини я дізналася лише, що це художник-живописець і поет, причому навіть більше поет, аніж живописець, і що зветь його Шевченкой. **Запам'ятайте це ім'я, дорогий вчителю, воно належить моєму зоряному небу**». (Виділено мною. – **В.Б.**)

Т.Г.Шевченко. Автопортрет. Кінець серпня 1845 р., с. Потоки

І далі її пряме зізнання у коханні: *«Шевченко зайняв місце в моєму серці... я дуже люблю його і повністю йому довіряю... Якби я бачила з його боку любов, я, можливо, відповіла б йому пристрастю»*, – так знову пише Варвара Репніна у своєму листі-сповіді до уже згаданого аббата Ш. Ейнара.

У маєтку Репніних влаштовували літературні вечори, на яких Тарас Шевченко читав свої твори. Для одного з таких вечорів поет вибрав поему «Слепая». *«О, якби я могла передати вам все те, що я пережила під час цього читання! Які почуття, які мислі, яка краса, яке зачарування і який біль... Ці вірші на нашій виразній і мелодійній мові звучали, як музика»*, – згадувала пізніше княжна.

У її житті це було вже друге кохання, але вперше у чистій, знудженій за щастям душі почуття розквітло всіма барвами. Як і кожна емоційна натура, княжна Варвара ревнувала Тараса до всіх, хотіла, щоб він був *«незмінно світлим і променистим»*, щоб через неї Шевченко *«ніс істину свого неповторного таланту...»*. Хотіла *«завжди бачити його великим»*, прагнула впливати на поета своїми «алегоричними» записками. Зворушений до глибини душі таким ставленням, Шевченко у відповідь написав для неї російською мовою поему-сповідь під назвою «Бесталанний», в якій розповів про свою вічну самотність, про розчарування в людях і нестачу особистого щастя. А у відомій посвяті поеми «Тризна» – *«На память 9-го ноября 1843*

года, Княжне Варваре Николаевне Репниной», тобто адресованій саме Варварі Миколаївні, написаній спеціально для неї російською мовою (В.М. Репніна була російськомовною) – Тарас Григорович також щиро зізнався:

**Ваш добрый ангел осенил
Меня бессмертными крылами
И тихоструйными речами
Мечты о рае пробудил...**

Поема дуже зчарувала Варвару Репніну. Через декілька днів вона дає Шевченку своє російськомовне оповідання «Девочка». У цій сповіді вона щиро відкрила свою душу і надіялася, що поет відповідь на її почуття взаємністю. Сповідь княжни вразила поета

Крім листів до Шарля Ейнара, серед спадщини Варвари Репніної збереглася її незакінчена повість без назви. Твір цей майже фотографічно відповідає дійсності. Варвара Миколаївна почала писати його після від'їзду Тараса Григоровича з Яготина. Це своєрідний літопис подій, що відбулися впродовж трьох місяців перебування Шевченка в маєтку.

Головні герої «Повісті» – Він і Вона. Він – поет *Березовський* (зумовлений Березовою Рудкою – місцем зустрічі товариства). Це – Тарас Шевченко. За головним героєм княжна сховала любий їй образ Шевченка. Вона – дочка поміщика Віра Радімова (образ героїні змальований із самої себе). Письменниця дає таку характеристику Березовському: *«Его нельзя было не любить; для тех, кто истинно любил, он был источником забот, непрерывных переходов от восторга к негодованию, от сочувствия к охлаждению»*. І далі: *«Читая дивные свои произведения, он делался обворожительным; музыкальный голос его переливал в слушателей все глубокие чувства, которые тогда владычествовали над ним. Он одарен был больше, чем талантом, ему дан был гений...»*. Письменниця із притаманною їй глибокою спостережливостю вгадала талант Шевченка. У повісті звучить невідомий голос її гарячих почуттів, безкомпромісних влучних суджень. Складовою частиною її «Повісті» є оповідання «Девочка». Сама авторка писала, що це – майже точна історія її серця, поділена на 4 етапи: 12, 18, 25 і 35 років, а в результаті – самотня могила.

**Тарас Шевченко у натхненні. (назва у версії В.Б.).
Національний музей Т.Г. Шевченка (www.museumshevchenko.org.ua)**

Шевченко, читаючи згодом рукопис «Повісті», звичайно ж, не міг не впізнати себе як у позитивному, навіть звеличеному вигляді, так і в негативному світлі – в образі Березовського. «Повість» в уривках була опублікована лише 1916 року, майже через чверть століття після смерті авторки. Шевченко готовий був молитися на цю дивну аристократку, в душі якої відкрив стільки краси. Тоді ж, 1843 року, прочитавши рукопис твору, він зрозумів почуття авторки. У листі до Варвари Миколаївни він писав: «О добрый ангел! Молюсь и плачу пред тобою, ты утвердил во мне веру в существование святых на земле!»

Княжна намагалася приховати від матері те, що вона у захваті від Шевченка! Утім її захоплення поетом привертало увагу не лише Варвари Олексіївни, але й Капніста, який зауважив якось Варварі Миколаївні, що така її надмірна увага може зашкодити їхньому другові й навіть негативно позначитись на його творчій долі. А ще Капніст висловив сумнів у тому, що різниця в роках (Шевченкові – 29, Репніній – 35) аж ніяк не може слугувати гарантією збереження між ними суто дружніх стосунків. Варвара Миколаївна не стала сперечатися з Капністом, якого дуже поважала. Вона навіть дозволила йому забрати дорогого їй листа, написаного Шевченком.

Зберігся лист О. Капніста Т. Шевченкові від 18 січня 1844 року, де він наполегливо просить Тараса Григоровича не приїжджати в Яготин і не писати Варварі Миколаївні. Зрозуміло, це була ініціатива або самого Капніста, або ж він діяв за дорученням матері княжни. День 10 січня 1844 року став чи не найтяжчим для Варвари Репніної: Шевченко залишив їхній маєток. Тарас Григорович мав намір ще раз перед від'їздом до Петербурга відвідати Яготин, але Капніст зробив усе можливе, щоб цього не відбулося. Впродовж 1844 року листування між Репніною й Шевченком було досить активним. Варвара Миколаївна намагалася підтримати Тараса Григоровича морально, допомогти йому в розповсюдженні віршів, сприяла поширенню естампів «Живописної України» та інших його художніх робіт. На клопотання Репніних міністр освіти призначив Шевченка вчителем малювання у Київському університеті Святого Володимира на початку 1847 р.

В одному з листів Шевченкові княжна писала: «Не сердитесь на вечные мои проповеди, я Вас слишком искренне люблю, чтобы не говорить Вам правды».

Серце поета переповнювали почуття вдячності, щирої симпатії, але не кохання, на що надіялася княжна... У листі до В. Репніної із Оренбурга 7 березня 1850 р. Т. Шевченко писав: «Все дни моего пребывания когда-то в Яготине есть и будут для меня ряд прекрасных воспоминаний».

Але чому ж так сталося, що вони не побралися? Можливо, той факт, що вони знаходилися на різних суспільних щаблях переважив, а Шевченко не хотів княжну обтяжувати собою... Ймовірна й повна його відданість творчості... Так, їхні шляхи розійшлися. Хоча Варвара Миколаївна не зважала на застереги Капніста та матері, але, думається, це не могло бути для неї головною причиною. Насмілюмося висловити версію, що справа тут не в Репніній, а у Шевченкові. Великий народний поет і борець бачив усього себе в творчості й боротьбі, яким вельми завадили би родинні обставини... Він убачив свою перспективу також у тім, що рано чи пізно його посадять за ґрати... Про це налякали йому, і не раз, його приятелі та знайомі. Особливо після читання антицарських віршів...

А можливо ще й тому, що його серце заповонила інша жінка. Восени і взимку того ж року Тарас Шевченко часто бував гостем у маєтку Закревських у селі Березова Рудка. Йому сподобалася молода дружина власника маєтку **Платона Олексійовича Закревського** (1801–1882) **Ганна Іванівна** (1822–1857). У колі своїх друзів поет називав її «Ганною вродливою». Вона була матір'ю двох дітей і мала 21 рік від народження (заміж вийшла у 17 р.). Ганна Закревська познайомилася з Тарасом Шевченком 29–30 червня 1843 року на балу в української поміщиці, любительки гучних розваг **Тетяни Густавівни Волховської** (1763–1853) у селі Мойсівка. Шевченко був у захваті від краси Ганни Закревської. Згодом Закревська та Шевченко зустрічалися в родинному маєтку Закревських Березова Рудка (нині Пирятинського р-ну на Полтавщині).

Одного разу на балу в княгині Вольховської після танцю Тарас попросив у своєї пані напівжартома хоч одну квітку, яка прикрашала її сукню. Напівжартома Ганна відмовила йому. Проте він таки примудрився відкрити одну шовкову квітку на згадку. Чи відала Ганна вродлива, що квітка ця не буде загублена чи забута? Звичайно, Тарас ніколи не говорив Ганні про свої почуття та вона їх безпомилково вгадувала. Проте до Шевченка жодного необережного слова. Бо ані вона, ані він не мали на це ніякого морального права.

Уже значно пізніше, перебуваючи у засланні в Кос-Аралі, Тарас Шевченко згадував княгиню Вольховську у листах до Варвари Репніної:

«...Жива ли она, добрая старушка? И собираются ли по-прежнему в сей день к ней нецеремонные соседи со чады и домочадцы повеселиться денька на два-три и вновь разъехаться до 12 генваря. Жива ли она и много ли осталось в живых о которых с удовольствием воспоминаю?».

«В Мосевке для меня была если не искренняя радость, то во всяком случае и не угнетающая тоска...»

У вірші «Г.З.» (Немає гірше, як в неволі) поет згадує:

... І те село, і ті люде,
Де мене, мов брата,
Привітали! Чи жива ти,
Старесенька мати?
Чи збираються ще й досі
Веселії гості
Погуляти у старої,
Погуляти просто?
По-давньому, як-то кажуть,
Од світу до світу?

Канівська шевченкознавиця, канд. істор. наук **С.А. Брижинська** із свого дослідження про В. Репніну надіслала мені такий уривок: «...Наступне публічне спростування в статті «К биографии поэта Шевченка» («Русский архив». 1887, №6) стосувалося Шевченкового авторства вірша «До сестри», його присвяти їй та твердження, що княгиня та поет «грали в брата і сестру», яке висловив у статті «Ещё шепотка на могилу Шевченка» **Ф. Камінський** у журналі «Киевская Старина» (1885, №3). Вона заперечує існування роману з поетом: «я провела паралель между возлюбленной и сестрой без всякой преднамеренной цели. Присутствие поэта в нашем доме одушевило меня и, не имея дара выражаться стихами, я выливая свои мысли прозой, и мало ли что я тогда писала не как героиня романа и не как

замечательно-образованная женщина (какою я никогда не была), а как живая душа, у которой открылся заржавленный вследствие болезней, долгого пребывания за границей и горестей клапан!» [18, с. 258]. Далі стисло оповідає про прагнення В. Репніної полегшити долю Шевченка в заслання, про дві їхні зустрічі у Москві після звільнення поета з солдатчини та про її шкодування, що не поновила з ним листування. («К биографии поэта Шевченка (Письмо княжны В. Н. Репниной к издателю «Русского архива». Русский архив. 1887. №6). Не затримуючись із відповіддю я миттєво написав їй, прикріпивши файл зі своєю статтею:

«Цікаві і не всім відомі Ви наводите матеріали. Але як на мене, теж дослідника їхніх взаємин, то: а) Ф. Камінський може суб'єктивно трактувати стосунки Репніної і Шевченка; б) у тому, що він подає (написаному), Варвара могла приховувати своє почуття і писати, як шляхетна пані, латентно. Бо вище подані переконливі твердження із її ж вуст про закоханість. Та й те, що вона пише «не как замечательно-образованная женщина (какою я никогда не была)», – то це її скромність, адже насправді вона була висоосвіченою пані. У Полтаві вона навчалася в Інституті шляхетних панн, знала досконало декілька іноземних мов, розбиралася в живописі, музиці, брала участь у різних благодійних заходах, відвідувала театр, де бачила гру М. Щепкіна, була знайома з І. Котляревським, В. Капністом, П. Гулаком-Артемівським, М. Цертелєвим. Від батька дівчина успадкувала гуманне, доброзичливе ставлення до простого люду, якому завжди намагалася допомагати і, по суті, присвятила цьому все своє життя.. Та й треба враховувати той незаперечний факт, що навіть велике кохання буває з часом чи за обставин (заслання) минає... Але ж, і тим більше в підсумку, вона шкодує, що певний час не поновлювала листування з поетом. А ці рядки з відомої посвяти до поеми «Тризна», адресованої Варварі Миколаївні, в яких Шевченко щиро зізнався:

**Ваш добрый ангел осенил
Меня бессмертными крылами
И тихоструйными речами
Мечты о рае пробудил...**

Тарас розумів почуття Варвари...»

Де-факто, що історію своїх взаємин з Шевченком Репніна висвітлила в розлогому листі до свого вихователя Шарля Ейнара та в безіменній повісті, що є важливими документами її ставлення до Шевченка та його біографії. Пізніше журнал «Русский архив» опублікував її спогади про Шевченка. Вважається, що вони позначені меншою достовірністю, хоч і перейняті пошаною до поета.

Пізніше, коли Т. Г. Шевченко потрапив на заслання, В.М. Репніна докладала багато зусиль, щоб полегшити долю поета, листувалася з ним, надсилала йому книги, аж доки 1850 року граф О.Ф. Орлов із III жандармського відділення брутально пригрозив їй.

Відтоді листування між ними припинилося. Відомо вісім листів Шевченка до Репніної і 16 її листів до поета, різних за обсягами.

До речі, саме завдяки цим листам стали дещо більш відомими останні роки життя поета, особливо у період заслання...

Не випадково тут чимала розповідь йде про родину Репніних, про листування Варвари з письменником-

моралістом Ш. Ейнаром. Адже їхнє листування дає чимало фактів для того, щоб в'яснити обставини (окрім усього іншого) перебування Тараса Шевченка в селі Андріївці на Роменщині. (Зазначимо, що у XIX столітті це село входило до складу Гадяцького повіту Полтавської губернії). Саме у листі від 27 січня – 19 березня 1844 року Варвара Миколаївна писала про від'їзд Тараса Григоровича до Андріївки: «Він поїхав з моїм братом в Андріївку, і напередодні його від'їзду я дала йому молитву, в якій були висловлені мої побажання йому. Він повернувся через десять днів, упродовж яких я багато думала про нього.»

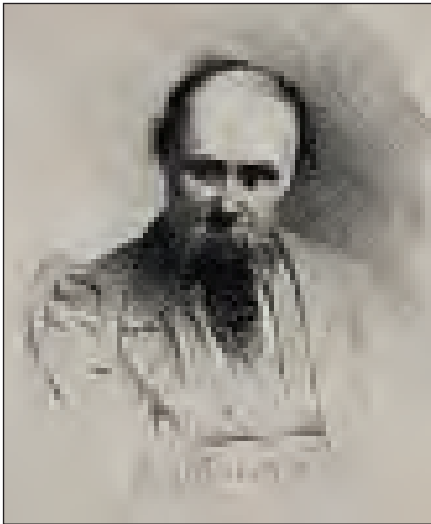
**Т. Шевченко. У солдатах. Автопортрет.
Червень-грудень 1847 р. Орськ. Папір, олівець**

Та невблаганно наближався той час, коли Шевченко повинен був назавше покинути Яготин. Перед цим він декілька днів провів у товаристві княжни, малюючи дітей князя Василя, Варвариного брата. Коли 10 січня 1844 року настав час від'їзду Шевченка, вона у сльозах кинулася йому на шию, перехрестила лоб, і він вибіг із кімнати. Хоча з часом, певне, вона полишала свою любов...

Варвара Репніна прагнула зберегти з поетом зв'язок, підтримувала чимало його справ і починань (продавала його твори своїм знайомим і пересилала поету гроші, брала активну участь у підготовці «Мальовничої України»), а згодом, як уже зазначено, підтримувала його у солдатській неволі, клопотала перед шефом жандармів про пом'якшення його долі, просила дозволити малювати... У листах до Варвари Репніної Тарас Шевченко писав: «Я очень часто в моем одиночестве вспоминал Яготин и наши нежные и тихие беседы».

Після повернення із заслання Шевченко двічі зустрічався з княжною. Побачивши перед собою фізично втомленого неволею літнього чоловіка з бородою і сумними очима, вона не впізнала в ньому свій ідеал, була розчарована і не знайшла відповідних слів.

Своє ж прихильне ставлення і пам'ять, грошове сприяння до його увічнення вона зберегла до останніх днів свого життя.

Т. Шевченко. Автопортрет у світлому костюмі. Національний музей Т.Г. Шевченка

Т. Шевченко. Автопортрет у шапці та кожусі. СПБ, олівець. офорт)*

Т.Г. Шевченко. Фото від 30 березня 1858 р.

Постійно берегла пам'ять про Тараса Шевченка, розповідала про нього своїм знайомим, жваво цікавилася тим, що писали про нього журнали. Взимку 1883 року вона писала М. Чалому, біографу Т. Шевченка: «Я почула з великим задоволенням, що Полтавське земство на останньому своєму зібранні вирішило дати 500 крб. на покладження могили Шевченка». За кілька місяців вона передала до Полтави через свого племінника 180 крб. із своїх заощаджень «на пам'ятник або могилу Шевченка»

Благодійність стала сенсом життя Варвари Репніної. Сучасник писав про неї: «Її двері були завжди відчинені для вбогих і знедолених». Одним вона допомагала грошми, іншим писала листи і прохання, влаштовуючи чиюсь долю.

Щодо благородних рис у її характері, то в її некролозі є такі слова: «Варвара Миколаївна була не тільки другом і заступницею, але й добрим генієм, уособленим сумлінням поета. Вона підтримувала у ньому віру в його високе покликання і з властивою їй відвертістю не раз висловлювала йому гірко

істини, коли він збочував на неправильний шлях». (Н.С. Пам'яті кн. В. Н. Репниной. Киевская старина. 1892. Февраль).

Михайло Степанович Возняк (1881–1954), академік і літературознавець, опублікував у Львові книжку під назвою «Шевченко й княжна Репніна» (1925 р.), де містилося й її автобіографічне оповідання «Дівчинка». За словами відомого вченого, Тарас Шевченко шанував у ній «благородний розум, смак і ніжні, піднесені почуття».

Варвара Репніна прожила велике і довге життя. Написала про Тараса Шевченка свої спогади. Бачила, як рік у рік зростала його національна слава. Вона залишилася у нашій пам'яті як віддана муза геніального поета-друга...

На вшанування краями таких людей у с. Андріївці на Роменщині та в с. Яготині, де вони познайомилися, буде, звісно, логічним спорудити і встановити оригінальні пам'ятники Т.Г. Шевченку і В.М. Репніній, яких ще немає в Україні і в світі... ■

І тут – вочевидь, що любов і пам'ять до Шевченка навечно поселилися у її благородному серці...

*Т.Г. Шевченко сфотографувався у шапці й кожусі в студії відомого петербурзького фотографа **Денъера Андрія Івановича (Генріха-Йоганна; 1820-1892)**, з яким навчався в Академії мистецтв у К.П. Брюллова. Ця фотографія 1860 р. була використана Шевченком для автопортрета (офорта). Джерело: Т.Г.Шевченко: Біографія. К.: Наукова думка, 1984 р., контртитул.

Село Андріївка на Роменщині. 10 травня 2019 р.

Тут височів дуб, названий Шевченковим, бо його облюбив Великий Кобзар... На жаль, через підтоплення болотними водами замок і нині всох.

І ось, нарешті, делегація з представників Всеукраїнського фонду Т. Шевченка (В. Бугрим), Роменського земляцтва (Н. Карпенко), Роменської просвіти (Г. Дубрава) прибула в Андріївку, щоб посадити дубок, вирощений мною із жолудя Шевченкового дуба з Канівського району.

У благородному дійстві взяли участь староста села О. Ярошенко, краєзнавець І. Бабій, поетеса-землячка Т. Іванова, вчителі та учні місцевої школи, бібліотекарі, старожили села, андріївці...